

PROBLEMA DEZVOLTĂRII ARMATEI AUSTRO-UNGARE ÎN DEZBATERILE COMISIEI COMUNE DIN BUDAPESTA DIN 19-30 MAI 1914

A doua jumătate a secolului al XIX-lea pe plan european se caracterizează prin înființarea blocurilor militare, fapt care ulterior a dus la o cursă a înarmărilor, care a culminat cu izbucnirea primului război mondial¹.

După unificare, Germania a devenit cea mai puternică țară din Europa din punct de vedere militar, revoluționând și diplomația. Din punct de vedere geopolitic s-a ivit o problemă gravă încă de la apariția sistemului statal modern: periferiile (Rusia, Franța, Marea Britanie) exercitau o anumită presiune asupra centrului continentului, iar de la unificare centrul (Germania), în posesia unui important potențial militar-economic, exercita presiuni asupra periferiilor².

Austria, înfrântă în lupta pentru supremație în spațiul german, își mută centrul de greutate la Budapesta. Pentru a avea o privire mai clară asupra structurii juridice a noului Imperiu, trebuie să privim Monarhia Habsburgică, devenită Monarhia austro-ungară, și din perspectiva maghiară.

După revoluția din 1848 Ungaria se afla în fața marilor decizii: să continue lupta împotriva Imperiului Habsburgic până la obținerea independenței, sau printr-un compromis să caute înțelegere cu Habsburgii până în momentul detașării definitive. Dar Ungaria era amenințată nu numai dinspre Occident, ci și de tendințele de unificare a statelor balcanice, având în vedere că Ungaria nu era stat național. Kossuth era împotriva alianței cu Austria, vrând să realizeze o confederație dunăreană, a cărei putere executivă să fie atribuită unui "consiliu de alianțe" cu capitala, alternativ, la Pesta, Zagreb, Belgrad și București. Dar, comparativ cu soluția dualistă, acest proiect ar fi asigurat Ungariei nu mai multă, ci mai puțină autonomie³. Camera Deputaților, în 29 mai 1867, a acceptat Legea XII din 1867, conform căreia Franz Iosif era încoronat ca rege al Ungariei cu acceptarea Sancțiunii Pragmatice și asigurarea autonomiei Ungariei.

"Acordul", a cărei premisă principală a fost Sancțiunea Pragmatică, în calitate de cea mai veche lege organică recunoscută de unguri, recunoștea ca afaceri pragmatice comune, pe lângă persoana suveranului, armata, externele și războiul, ca și finanțele, în măsura în care acestea serveau pentru acoperirea cheltuielilor comune. Existau, deci trei ministere comune, regale și imperiale, și anume Ministerul de Externe, de Finanțe și de Război. Miniștrii imperiali răspundeau înaintea "delegațiilor", adică a unor comisii formate din câte 60 de membrii aleși din rândurile celor două Parlamente și care se întruneau de regulă în ședințe separate. Hotărârile delegațiilor capătau o putere legislativă după confirmarea lor din partea împăratului. Chestiunea gravă a tratativelor a fost problema stabilirii participării reciproce la acoperirea cheltuielilor afacerilor comune, negociindu-se foarte mult în jurul așa-zisei cote (în 1867 pentru Ungaria s-a stabilit 30%)⁴.

La 28 februarie 1868 se instituie guvernul Andrassy, care a inițiat reorganizarea Ungariei. La 14 noiembrie 1868 Casa de Habsburg își ia titlul de Monarhia austro-ungară, iar împăratul devine "rege apostolic al Ungariei". Principala problemă de politică internă a guvernului Andrassy era sincronizarea sistemului comitatensial cu sistemul constituțional modern⁵. După Grünwald Bela, principala problemă era că, pentru administrația modernă comitatele nu erau competente. În politica externă, Andrassy considera Rusia ca un dușman real, și a luat o parte însemnată la apropierea în 1872 a Germaniei, Rusiei și Austro-Ungariei, întreaga bază a politicii externe fiind cooperarea cu Germania. Acum se manifestau primele tendințe șovine împotriva Ungariei din partea sârbilor, oficialul sârb Blaznavac afirmă într-un act oficial că "dacă pe trupul Ungariei voi descoperi o rană, voi încerca să o umplu cu otravă." În 1875 începe să câștige teren "chestiunea Bosniei"⁶. Întrucât noul Imperiu nu a participat la lupta pentru colonii, conducătorii au ajuns să privească spre Balcani ca arena firească pentru ambiții geopolitice, în acest sens se poate interpreta ocuparea Bosniei-Herțegovina⁷.

¹ Henry Kissinger, *Diplomația*, All, București, 1997, p. 76.

² *Ibidem*, p. 122.

³ Hanak Peter, *Magyarország története, 1890-1918*, Akademiai Kiado, 1988, p. 505.

⁴ *Ibidem*, p. 10.

⁵ Andrassy Gyula, *Diplomácia és világhaboru*, 1916, Franklin, Budapest, p. 53.

⁶ Idem, *Kinek büne a háboru?*, Franklin, Budapest, 1916, p. 60.

⁷ Henry Kissinger, *op. cit.*, p. 82.

La 8 iulie 1876, la Reichstadt s-au întâlnit țarul Alexandru al II-lea, Gorceakov, ministrul de externe al Rusiei, cu Franz Iosif și Andrásy, ministrul de externe al Austro-Ungariei, având loc o înțelegere secretă, conform căruia în cazul înfrângerii Turciei ca urmare a unui război turco-sârb, Austro-Ungaria și-ar anexa Bosnia, iar Rusia, Basarabia⁸. Principiul politicii europene a lui Andrásy, era conservarea relațiilor dintre Germania, Rusia și Austro-Ungaria. La 7 octombrie 1879 a luat ființă un tratat între Germania și Austro-Ungaria, prin care ambele se obligau să-și acorde ajutor militar în cazul unui atac rusesc, iar în cazul altor atacuri vor adopta o neutralitate binevoitoare⁹.

În primii ani ai secolului al XX-lea, Austro-Ungariei, după pierderea pozițiilor din Italia și Germania, i se părea că singurul câmp de afirmare erau Balcanii. De când contele Agenor Goluchowski succedase lui Kalnoky la conducerea afacerilor externe ale Monarhiei în 1895, menținerea status-quo-ului deveni modestul scop al politicii externe în Balcani. Dar, în 1906, când baronul Aloys Lexa von Aerenthal ajunge la conducerea externelor, acesta intenționează schimbarea poziției juridice a Bosniei-Herțegovina într-o anexare¹⁰. Acest act ar fi fost posibil cu acordul Marilor Puteri. Însă, proclamată prin surprindere, anexiunea a devenit publică cu trei zile înaintea comunicării planificate de Marile Puteri, la 3 octombrie 1908. Aerenthal a reușit să evite confruntarea armată, pentru că Rusia nu-și revenise complet de pe urma războiului din Orient, Germania asista în chip deschis Monarhia, iar Franța nu era dispusă să susțină indignările aliaților săi. Astfel pacea s-a putut menține¹¹.

Acești doi piloni ai relațiilor internaționale tensionate, întărirea excesivă a Germaniei și confruntarea Austro-Ungariei pentru teritoriile balcanice cu Rusia și Italia au dus, în condițiile existenței celor două blocuri politico-militare, la o cursă generală a înarmărilor în primii ani ai secolului XX, și, în cazul Austro-Ungariei, în preajma primului război mondial.

În cadrul ședinței Comisiei Comune întrunită între 19 și 30 mai 1914 la Budapesta a fost dezbătută principala linie politică externă care trebuia urmată, în cazul acesteia revenind un rol foarte important problemei sumelor alocate pentru armată, în special pentru dezvoltarea flotei. La aceste dezbateri erau prezenți din partea guvernului comun Berchtold Lipot - ministru de externe, Fogarassy - amiral în flota comună, Redetzky - ministru de finanțe, iar din partea guvernului magiar, Tisza Istvan premierul Ungariei, Issekutz Gyözö - expert în probleme militare, Andrásy Gyula din Comisia de externe, și Franz Chorin - general în marină.

Cu toate că Austria nu se număra printre puterile maritime tradiționale, în era lui Franz Iosif s-a dezvoltat o navigație într-un mod satisfăcător, ea dispunând la începutul primului război mondial de un tonaj de cca. un milion de tone, registru brut¹².

Franz Chorin, ca military, apreciază rolul armatei în stat: "de la armată așteptăm gravitate în relațiile internaționale, aceasta face posibilă valorificarea intereselor noastre politice și economice în toate direcțiile. Aici se află contravaloarea care e dată de puterea defensivă pe lângă o conducere realistă pentru țară și pentru sacrificiile materiale"¹³. El atrage atenția asupra corelării cheltuielilor pentru armată cu situația economică generală, ajungând la concluzia că realizarea unei dotări mai moderne a flotei în condițiile unor eforturi materiale periculoase, în fond ar fi fără sens: "azi situația financiară joacă rol important și în privința apărării. Dacă țara nu e pregătită, nu are rezerve financiare, în momentele critice nu poate asigura forța necesară chiar în timpul păcii"¹⁴. El recunoaște pericolul dezvoltării excesive a armatei pe seama unui buget neadecvat și vrea o dezvoltare nu într-o singură direcție, ci raționalizarea investițiilor în armată: "este în fața noastră programul special al dezvoltării flotei care conține proiectul construirii a patru mari nave militare, cu circa 426 de milioane de coroane; care depășește total cheltuielile de până acum. Dacă construim patru nave militare cu tunuri de mare calibru, cheltuielile personalului se vor ridica până la 40 de milioane de coroane, de aceea contest dezvoltarea flotei pentru că va pune țara în fața unei dileme: ori preia total sumele necesare dezvoltării armatei terestre, ori conduce la noi greutăți financiare insuportabile. Având în vedere situația geopolitică a Monarhiei, accentul cade pe armata terestră, flota nu va juca un rol decisiv"¹⁵.

⁸ Angyal David, *A boszniai vallsag története*, în *A Becsi magyar történetkutató intézet evkönyve*, Budapest, 1932, p. 315.

⁹ *Magyarország története*, p. 302.

¹⁰ Angyal David, *op. cit.*, p. 315.

¹¹ Andrásy Gyula, *op. cit.*, Franklin, Budapest, 1916, p. 72.

¹² Erich Zöllner, *Istoria Austriei de la origini până în prezent*, Ed. Enciclopedică, București, 1997, p. 562.

¹³ *A közösügyek tárgyalására kiküldött bizottság naploja*, Atheneacum, Budapest, 1914, p. 31.

¹⁴ *Ibidem*, p. 32.

¹⁵ *Ibidem*, p. 36.

Apponyi Albert, fostul ministru al culturii, reprezentant al Partidului Liberal, se opune dezvoltării flotei. Recunoaște discrepanța existentă între cheltuielile militare excesive și necesitățile politico-economice, și vrea să coreleze aceste două planuri: “deviind de la creșterea cheltuielilor militare cauzate de opinia filosofică cum că armata e un organism viu, nu ar trebui să medităm asupra faptului, chiar avem nevoie de noua diviziune *dreadnough*. Noi suntem în situația în care, în cazul unei complicații militare trebuie să apelăm la toate rezervele noastre militare, chiar de la începutul conflictului. De această soartă aș vrea să ocrotesc Monarhia. Atrag atenția asupra faptului că oricât de mult am înmulți instrumentele apărării, nu-și are rostul, dacă o facem cu prețul unor catastrofe financiare. Noi ne înarmăm nu pentru o criză militară, aici e vorba de lucruri vitale pentru Monarhie, nu de o scurtă criză la care ne concentrăm, ci de o amenințare permanentă”¹⁶.

Apponyi e conștient de necesitățile dezvoltării armatei, dar pus față în față cu situația devenită absurdă, având în vedere mijloacele economice limitate și proiectul dezvoltării flotei ajunge la concluzia că “politica noastră militară face greșeala organică de a crea contururi prea mari și la realizarea acestor proiecte din sumele necesare încercăm să economisim”¹⁷.”

Issekutz Gyözö, la a doua ședință din 20 mai, în calitate de deputat în domeniul problemelor militare, votează pentru dezvoltarea flotei, pentru că, argumentează el, neglijarea armatei care e în dependență cu politica externă, în contextul politic dat ar duce la o catastrofă: “chestiunea apărării reciproce constituie obiectul tratatelor comisiilor internaționale. Instrumentele acestuia, nu independente unul de celălalt, dar care se întregesc reciproc, sunt externele și armata. Putem să le caracterizăm ca voința și puterea. Tocmai de aceea mă simt obligat să critic atacurile conform cărora se arată o discrepanță între armată și problemele politicii externe. Cred că nu putem să facem numai politică defensivă. Armata și externele stau în slujba acestuia, astfel că, teoretic, între ele nu poate exista discrepanță”¹⁸.

La a doua ședință, Franz Chorin își reia discursul anterior, cu diferența că diminuează rolul flotei, dar în principiu acceptă cheltuielile militare, pentru că, în concepția lui, armata este instituția principală în condițiile cursei înarmării europene: “ne confruntăm cu necesitățile crescânde ale armatei și marinei militare, la care se adaugă și sumele pentru dezvoltarea apărării. Toți punem accent deosebit pe dezvoltarea apărării, nu numai pentru faptul că vedem aici siguranța granițelor, ci și pentru că de la armată așteptăm greutatea în relațiile internaționale, care face posibilă valorificarea intereselor noastre politice și economice în toate direcțiile. Aici se află contravaloarea dată de puterea defensivă. Și în delegația anterioară mi-am exprimat părerea că astăzi puterea economică joacă rol important și în privința apărării, iar dacă țara nu e pregătită nu poate exercita forța necesară în timpul crizei. Atunci nu am fost ascultat, dar acum sunt în situația norocoasă de a mă referi la premierul italian Salandra care, la prezentarea noului cabinet, a vorbit despre dezvoltarea flotei și armatei, afirmând că evoluția poate avea loc între granițele trasate de puterea economică a țării”¹⁹.

Apponyi Albert concluzionează despre esența dezbaterilor, adică despre starea precedentă și cea viitoare după o eventuală acceptare a costurilor pentru dezvoltarea forțelor armate: “așa stand, 367,5 milioane de coroane se cer Ungariei cu scopuri defensive. Cum stăm însă cu prognoza? Există posibilitatea ca acest sacrificiu să se micșoreze sau măcar să se stabilizeze? De micșorare nici nu poate fi vorba, iar după cinci ani tipurile privite acum de prim rang vor fi învechite; atunci întradevăr va fi necesară înlocuirea lor cu noi tipuri, dar cu stăm cu creșterea? În continuarea creditelor militare se vor pretinde Ungariei încă 8 milioane de coroane pentru flotă, care în total vor ajunge la 19 milioane de coroane”²⁰.

În concluzie se poate spune că Austro-Ungaria s-a înarmat, spre deosebire de Germania, pentru a-și apăra existența și nu pentru a-și ocupa “locul firesc sub soare”. S-a acceptat propunerea pentru noul buget de război, având în vedere amenințările interne și externe, în condițiile forței centripete exercitate de popoarele balcanice asupra etnicilor slavi din Monarhie. După Andrassy, “nu Germania a pornit înarmarea, febra înarmării era declanșată în 1880 prin înarmarea Franței cauzată de prăbușirea Imperiului Colonial sub Jules Ferry, generalul Boulanger a dat cuvântul înarmării ceea ce a declanșat cursa înarmării generale europene”²¹.

¹⁶ *Ibidem*, p. 38.

¹⁷ *Ibidem*, p. 40.

¹⁸ *Ibidem*, p. 48.

¹⁹ *Ibidem*, p. 50.

²⁰ *Ibidem*, p. 55.

²¹ Andrassy Gyula, *op. cit.*, p. 94.

Prezentul studiu a avut în vedere o analiză a problemei înarmării, bazându-se pe concepțiile reprezentanților Ungariei și nu o dezbateră a militarizării Austro-Ungariei dintr-o perspectivă unilaterală.

SZABO CSABA
Universitatea "1 Decembrie 1918"
Alba Iulia

**THE PROBLEM OF THE AUSTRO-HUNGARIAN ARMY AT THE DEBATES
OF THE COMMON COMMISSION IN BUDAPEST IN 19-30 MAY 1914**

SUMMARY

The present study wants to analyse the main reason, why the sums of money for the Austro-Hungarian army were voted in the session of the Common Commission in 1914, which was held in Budapest.

From the political discussions it comes out that the Hungarian side was aware of the discrepancy between the precarious economic situation and the excessive military spending, but greater sums for the army were however accepted, in order to assure the existence of the Monarchy, which was severe put in danger in the given political context.